

АРХИТЕКТУРА: ГРАНИЦЕ, МАНИФЕСТИ, УТОПИЈСКЕ ВИЗИЈЕ ОСВРТ НА ЈЕДАНАЕСТО ВЕНЕЦИЈАНСКО БИЈЕНАЛЕ

**ARCHITECTURE:
BORDERS, MANIFESTOS, UTOPIAN
VISIONS
RETROSPECTION AT THE ELEVENTH
VENICE BIENNALE**

Апстракт

Архитектура у сусрету визије и реалности, као начин приказивања критичких алтернатива грађеном окружењу, отворена за могућности изван свакодневнице, позива на експеримент једанаестом Интернационалном изложбом архитектуре. Истраживања у архитектури која не решавају проблеме, већ их покрећу и артикулишу, преиспитују реалност са аспекта уметности, филма, технолошког императива и пејзажа и указују на место где се срећу пракса и утопија.

Архитектура изван прогресије стилова, функционалних императива и контекстуалне тишине представља тему Венецијанског бијенала.

Abstract

Architecture in-between vision and reality, as a way of presenting critical alternatives to the built environment, open to possibilities beyond the everyday, encourage experimentation with the 11th International Architecture Exhibition. Experiments in architecture that do not solve problems, but articulate and think of them, challenge the reality referring to art, film, technologies and landscape and lead to the place where utopia and practice converge.

Architecture that is separated from the progression of styles and demands of functional efficiency or contextual silence is the theme of Biennale di Venezia.

Увод

На једанаестом по реду Бијеналу архитектуре у Венецији, са темом "Out There: Architecture Beyond Building" (Архитектура изван грађења, један је од могућих превода), приказане су инсталације, манифести и утопијске визије усмерене ка домену експеримента и истраживања са многим референцама у области друштва, уметности, технологије и науке.

Изложба пројеката који испитују границе архитектуре, простора и егзистенције, организована је у неколико основних целина – Арсенали обухватају двадесет три изложбе, у Италијанском павиљону у комплексу Ђардини приказан је експериментални рад преко педесет аутора и тимова, а својим поставкама представљене су и педесет и две земље.

Тема изложбе у Арсеналима започиње презентацијом мултимедијалног колажа (Hall of Fragments), са визионарском амбицијом архитектуре која се позива на домен филмске уметности, на које су надовезане инсталације

* Ана Чарапић, д.и.а. асистент на Академији Лепих Уметности у Београду; е-адреса: anacar@eunet.yu

** Сања Симоновић, д.и.а. истраживач сарадник, ИАУС; стипендиста Министарства за науку; е-адреса: sanja@iaus.org.yu

*** Божидар Манић, д.и.а. истраживач приправник, ИАУС; е-адреса: bozam@iaus.org.yu

као деконтекстуализовани експерименти форме. Две целине, посвећене Риму – “Roma Interrotta” („Прекинути Рим“) и “Uneternal City” („Невечни град“), свака у своје време (прва 1978., а друга 2008.) постављају савремене урбане промене града Рима у оквир визија будућих сценарија, не у изолованом значењу традиционалног и историјског, већ у отвореном дијалогу актуелног контекста.

Италијански павиљон обухвата три целине – Мајстори Експеримента (Masters of Experiment), као апстракт најзначајнијих експерименталних помака у архитектури протекле деценије (чији су представници Херцог и де Мерон, Морфозис, Заха Хадид, Куп Химелб(л)ау, Рем Кулхас представљен филмом Иле Бека и Френк Гери) затим Експериментална архитектура (Experimental Architecture) која испитује нове методе истраживања у архитектури и урбаној реалности, и “Upload City” („Учитани град“) као виртуелни преглед могућности развоја града пред захтевима и могућностима интернета.

Као обједињени одговор на тему Арона Бетског (Aaron Betsky), директора Бијенала, Манифест представља приказ визија и идеја архитектата као заједнички именовани њихових индивидуалних праваца и идеја.

Поред основних поставки, бројни градски догађаји одржани у галеријама, отвореном простору, урбаним нишама, дају додатна тумачења теме изложбе.

Ако реакције аутора на провокативан наслов Бијенала посматрамо у укупном распону друштвених питања и проблема архитектуре, неке од највише актуелних и смисаоно заокружених можемо да групишемо према заједничким аспектима, од којих издвајамо: **друштво, природу и медије.**

Архитектура: Дигресија друштва

Ослобођење архитектуре од диктата норми отвара шире подручје експеримента који у двогодишњем ритму истражује различите моделе презентације архитектонске стварности и преиспитује фундаменталне друштвене аспекте архитектуре.

У програмској кохерентности и концептуалној разноликости Бијенала, издваја се друштвени аспект као заједнички именовани њихових значења, који припада тежишту архитектуре у улози критике.

Процес пројектовања сведен на домен дизајна под императивом технологије, резултира неповезаношћу функције простора и његове структуре, тј. размимоилажењем нових амбиција архитектонске мисли и стварних друштвених потреба коришћења простора.

Одговор Белгије на основну тему Бијенала представљен је пројектом без модела и планова, архитектуром која као реалност може бити објективно прихваћена. Павиљон преозначен у експонат, осим што евоцира детаљ друштвеног и историјског контекста одговарајућег времена преношењем у актуелни тренутак (Сл. 1.), упућује на критику архитектуре као аутономног уметничког објекта. Друштвена улога архитектуре је хетерономна и дефинисана спољашњошћу, па њен основни циљ није концепт излагања, већ функције.

Сл. 1

**У простору ослобођеном
детаља „изложен“ друштвени
догађај**

Fig.1.

**Space stripped off from all
additions stresses a social event**

Сл.2.

**Конфете и столице као
сценографија догађаја**

Fig.2.

**Confetti and chairs as a
scenography of an event**

Сл.3.

**Инверзија унутрашњег и
спољног простора**

Fig.3.

**Inversion of interior and
exterior space**

Сл.4.

**Простор као експеримент –
однос корисника и амбијента**

Fig.4.

**Space as experiment – relation
between users and environment**

Додатом конструкцијом фасаде, унутрашње двориште остварује инверзију унутрашњег и спољног простора и релације „изван архитектуре“ (Сл. 2.). Под насловом „1907... после забаве“ (“1907... After the party”), аутори Биро Керстен Герс Давид Ван Северен (Office Kersten Geers David Van Severen), поставили су контроверзан одговор са политичким и друштвеним дигресијама (Сл. 3.), у контексту сентименталне емоције забаве која је завршена: прославе стогодишњице Белгијског павиљона 2007. која се никада није догодила.

Архитектура као начин представљања, обликовања и формулисања критичке алтернативе грађеном окружењу, у Српском павиљону приказана је концептом *wohlich* који је истовремено изложба, теоријска претпоставка и идеја архитектуре (Сл. 4.). Архитектура представља начин на који мислимо и говоримо о грађеном и празном простору, како га презентујемо и користимо, па је архитектонски оквир сценографија догађаја, манифест друштвених стања и утопија које их прате.

Празан унутрашњи простор павиљона измешта архитектуру ван њених физичких оквира. Једина материјално дефинисана архитектура је деликатна стаклена опна ботаничке баште смештена у постојећи природни амбијент испред павиљона. Инверзију унутрашњости и спољашњости додатно потцртава намештај распоређен у парку испред ботаничке баште сугеришући атмосферу унутрашњег простора.

У самом павиљону архитекта Ишигами исцртао је зидове једва видљивим наивним дечјим цртежом. Илустрација кућа и природних елемената: дрвећа, цвећа, биљака, планина, језера, наговештава повратак архетипским сликама архитектуре ослобођеним бремена технолошке стварности и талог досадашњег искуства.

Руски павиљон нуди две различите визије архитектонског прогреса. Једна је приказ експанзије московског развоја сведен на размеру собног шаховског поља, на коме се надмећу комерцијалне мегаструктуре Нормана Фостера, Захе Хадид... Друга визија архитектке Николаја Полиског (Николай Полиский) у форми ленд арта је потпуно супротна, усмерена критички према претходној (Сл.8.). Док се прва односи на метафору развоја, друга представља метафору заустављања и

преиспитивања. Оно са чиме Руски павиљон полемиче је који од ова два облика архитектуре изводи коју улогу. Да ли оно што је „изван архитектуре“ помера напред или зауставља, и коначно, да ли је више изван нашег разумевања и контроле оно што је природно или оно што је комерцијално?...

Судећи по реакцији посетилаца и нашој личној импресији, ленд арт структуре архитектке Полиског су дефинитивно „превагнуле“. Фолклорни израз недвосмислено сугерише повратак традицији и природи, док утицај концептуализма и авангарде своди приказану архитектуру на ниво симбола. Фотографије натуралистичких структура приказане су дуж унутрашњих зидова, док је сам простор павиљона испуњен инсталацијом шуме, која на најживљи начин документује везу човека са природом.

Архитектура: Медији

Користећи медије некарактеристичне за архитектуру, естонска поставка у отвореном простору Ђардина и у Арсеналу, „изложба“ у Грчком павиљону и филм Иле Бека и Луизе Лемоан (Ila Bêka & Louise Lemoine) приказиван у Италијанском павиљону, на трагу су идеје директора једанаестог Бијенала о експерименту у архитектури и испитивању стварности. Цртеж и фотографија уступају место покретним сликама и звуцима, а фокус није (само) на облицима, већ (и) на процесима.

Питање односа стварности и (њеног) приказивања актуелизује филм Иле Бека и Луизе Лемоан, под називом "Koolhas House Life" (Сл. 9.), који у себи садржи непреводиву игру речи. Користећи филмски медиј, ауторке деконструишу један од митова савремене архитектуре, испитујући при том и границе архитектуре и начине њене ре-презентације. Кроз сукоб „мале“ приче спремачице и „велике“ приче савремене архитектуре, лаичке перцепције и фаме о непогрешивости архистарова, на свеж начин, коришћењем проширених медија, успоставља се избалансирани критички однос са посматраним делом. Оно обичавањем и измештањем (приказ виле из визуре спремачице) дело се демистификује и приближава гледаоцу; поставља се

Сл.8.
Руски павиљон, „Партија шаха. Турнир за Русију“, Николај Полиски
Fig.8.
Russian pavilion, "The Chess Game. Tournament for Russia", Николай Полиский

Сл.9.
Сцена из филма "Koolhas HouseLife" Иле Бека и Луизе Лемоан
Fig.9.
Scene from the film "Koolhas HouseLife" by Ila Bêka & Louise Lemoine

Сл.10.
Естонија, „Гасовод“,
излагачи Марја Каск,
Неме Килм, Ралф Луке

Fig.10.
Estonia, „Gas Pipe“,
exhibitors Maarja Kask,
Ralf Lööke, Neeme Kõlm

Сл.11.
Грчки павиљон, „Атина звуком“,
комесари изложбе Анастасија
Карандину, Христина Ахтипи,
Стилијанос Јамарелос

Fig.11.
Greek pavilion, „Athens by sound“,
Commissioners Anastasia
Karandinou, Christina Achtypi,
Stylianos Giamarellos

Сл.12.
Италијански павиљон,
атријум, Карло Скарпа
 Fig.12.
Italian pavilion, atrium,
Carlo Scarpa

Сл.13.
„Хотел Пољска. Други живот
зграда“, излагачи Николас
Гроспјер и Кобас Лакса.
Златни лав за најбоље
национално учешће
 Fig.13.
“Hotel Polonia. The Afterlife of
Buildings“, exhibitors Nicolas
GrosPierre, Kobas Laksa.
Golden Lion for Best National
Participation

Сл.14.
Намештај од рециклираних
играчака, Грег Лин. Златни лав
за најбољу инсталацију
 Fig.14.
Recycled Toys Furniture, Greg
Lynn. Golden Lion for Best
Installation Project

проблем прилагодљивости нових архитектонских облика и пратећих технологија корисницима и њиховим навикама, и обратно. Иако на моменте губи ритам и темпо нарације, прибегава сугестивним питањима па и неким клишеима (тема прокишњавања објекта, апсолвирана још на примеру Рајтових вила), филм је успешан и пре света духовит.

Узимајући за полазиште велики пројекат изградње гасовода „Северни ток“ од Русије до Немачке, испод Балтичког мора, аутори естонске изложбе „Gas Pipe“, сачинили су слојевито, а једноставно, визуелно убедљиво дело. Сегмент гасовода у природној величини, постављен у Ђардинима између Руског и Немачког павиљона, који, на први поглед, изгледа као скулптура/инсталација/редимејд/ленд арт/... (Сл. 10.), а говори о утицају политичке моћи и моћи капитала на обликовање простора, добија нов смисао током посете Арсеналу; тамо се налази други део поставке – два платна на која се пројектују снимци посетилаца који завирују у цев, начињени камером смештеном у њену унутрашњост.

Користећи реконтекстуализацију, али и суптилну иронију, аутори постављају и питање значења у архитектури, стављајући посетиоца пред два обрта, у којима најпре наизглед обична парковска инсталација постаје јасан исказ критичке архитектонске праксе, а затим и сам посматрач постаје предмет посматрања.

„Athens by sound“, промишљена и поетична поставка у Грчком павиљону, на најудаљенијој тачки Ђардина, нуди пријатан доживљај посетиоцима, иако најчешће остаје за крај обиласка тог дела Бијенала (Сл. 11.). Ова непретенциозна поставка може се читати и као истраживање утицаја простора и наше слике о њему на егзистенцију. Аудитивни и визуелни фрагменти (наизглед) хаотичног урбаног живота Атине могу да се чују и виде тек када посетилац стане на за то предвиђена поља. На тај начин не само да су успешно пренесени атмосфера и одсјаји духа места, већ се остварује активна улога гледалаца/слушалаца, те они од посматрача постају учесници у креирању изложбе. Тиме се обнавља интересовање за градски простор и свакодневне, наизглед неважне појаве које нас у њему окружују, и подсећа на улогу корисника у креирању простора и његово место и значај у људској егзистенцији.

Архитектура нам помаже да успоставимо однос према околини, да одредимо своје место у свету око себе; доприноси уношењу смисла и реда, оријентацији и комуникацији.

Уместо закључка

Иако је као један од највећих изазова једанаестог Бијенала архитектуре у Венецији постављено питање преиспитивања стварности и примена експеримента у архитектури, утисак је да је многомауторима представљених радова и визија недостајало свежих идеја или храбрости или снаге за озбиљнији одговор на тему, те понешто од виђеног остаје само на нивоу досетке. Посетиоци могу да нађу утеху у сјајној архитектури објеката у којима се одвија изложба, често бољој од самих поставки (Сл. 12.). Присуство бројних великих имена савремене архитектуре, није донело посебне нове квалитете, осим, можда, појачане маркетиншке атрактивности.

Проблем са изложбама овог формата свакако је и у чињеници да је потребно веома много времена за њихово свеобухватно сагледавање, што већина посетилаца нема на располагању, те су принуђени на површно разгледање, без дубљих увида у оно што им се нуди. Визуелна прегледност и комуникативност поставке тако постаје кључна за њено разумевање и позитиван доживљај.

У прилог томе говоре и додељене награде. Златног лава за најбоље национално учешће добила је пољска изложба (Сл. 13.) „Хотел Пољска. Други живот зграда“ („Hotel Polonia. The Afterlife of Buildings“). У свом павиљону аутори су представили својеврсну футуристичку дистопију; полемишући о животном веку објеката и односу форме и садржаја, критички сагледавајући широк културални контекст, понудили су интелигентну и ироничну визију могућих трансформација шест недавно реализованих, престижних зграда у Пољској, али и самог павиљона – у хотел.

Грег Лин добио је Златног лава за најбољу инсталацију на међународној изложби (Сл. 14.). Резултат његовог експеримента је нешто сасвим ново, не само по форми (коју пре треба схватити као провокацију него као прототип), већ и по односу према проблемима којима се бави (естетика, дигитална форма и рециклажа), повезујући „вечите“ и неке сасвим нове теме архитектуре.

Сл.15.

**Чилеанска група „Елементал“.
Сребрни лав за младе архитекте који
обећавају**

Fig.15.

**Chilean group “Elemental”. Silver Lion
for a Promising Young Architect**

Сл.16.

**Француски павиљон, изложба
„Великодушни град“, комесар
изложбе Франсис Рамбер**

Fig.16.

**French pavilion, “GénéroCité”
exhibition, Commissioner Francis
Rambert**

Чилеанска група „Елементал“ награђена је Сребрним лавом за младе архитекте који обећавају, за свој етички приступ архитектури и поетичну изложбenu поставку (Сл. 15.), а Златног лава за животно дело добили су Френк Гери и Џејмс Акерман.

Треба поменути и француску („великодушни град“ (“GénéroCité”) (Сл. 16.), што је неологизам у виду игре речи смишљене да означи архитектуру која доноси додатне вредности јавном простору), данску (посвећена свеprisутној теми одрживог развоја) и корејску (где је фокус на културалној одрживости) изложбу.

Разноликост покушаја да се дематеријализује свако досадашње схватање архитектуре, кроз одрицање од детерминисаности онога што се традиционално може сматрати (архитектонском) грађевином, потврђује став Бетског да је суштина архитектуре у свему ономе што лежи изван грађења. Тиме се, више него икада до сада, архитектонска стварност опире друштвеним очекивањима о конвенционалном коришћењу и перцепцији објекта и простора. У објективном смислу, и сама архитектура нестаје, остаје архитектонски поступак, мисаони чин, концепт, репрезентација.

Литература

Out There: Architecture Beyond Building, Participating Countries, Special and Collateral Events. Volume 1-5. Venice: Marsilio, 2008.

<http://www.labiennale.org>

Gaasitoru/Gas Pipe. editor Ingrid Ruudi. Tallinn: Salto arhitektuurbüroo OÜ, 2008.

GénéroCité: Generous versus Generic: A new culture of More in French contemporary architecture. Actar, 2008.

Out There: Architecture Beyond Building, Athens by Sound. Hellenic Ministry of Culture, 2008.

Wohnlich / XI Међународна изложба архитектуре, Венеција 2008, Павиљон Републике Србије. уредник Татјана Стратимировић. Београд: Министарство културе Републике Србије, 2008.